

scandalum nascatur etc. ut apud Abbatem citatum bene observat Innocentius, loc. cit. Ratio est; quia bonum publicum debet præferri privato, can. *Scias*. 39. caus. 7. q. 1. ibi: « Nam plurimorum utilitas unius utilitati aut voluntati præferenda est; » et ad extinguendum scandalum atque pro bono pacis relaxanda sunt juris præcepta, can. *Si forte*. 36. dist. 63. et ibi Glossa, §. *Ita tamen*, item can. *Ut constitueretur*. 25. ad finem. dist. 50. etc. *Nihil prodest*. 2. de *Præscription*. ubi Glossa, §. *Nihil cum scandalo*, ait: « Propter scandalum desistendum est a jure suo. » Ac docet cum S. Joanne a Capistrano, in c. *Manifesta*. de *Pœnitent*. et *Remission*. n. 43. Flaminus Parisius loc. cit. n. 165.

40. *Si alia via juvari potest, nullus cogendus est ad permutandum*. — Intellige, si alia via succurri non possit; enim vero quandiu alia via juvandi restat, v. g. posset succurri malo per assignationem coadjutoris, non posset beneficiatus invitus cogi ad permutandum. Abbas, loc. cit. Porro si alia ratione malum tolli nequit, æquum est, ut illi, qui absque culpa sua beneficium pinguius dimittit, assignetur pensio, vel alia compensatio, uti notat Abbas, loc. cit. Flaminus Parisius, loc. cit. n. 176. ac concordant dicta n. 33. (ADNOTATIO XXV.)

TITULUS XX.

De Feudis.

1. *Ratio continuationis rubricæ*. — Præcedentem titulum præsens sequitur: tum quia feudum in multis assimilatur emphyteusi, de qua in præcedenti titulo actum est: tum quia etiam per feudum transfertur dominium saltem utile rerum, indeque alienationis speciebus, de quibus hactenus copiosa erat quæstio, annumeratur, materiam de feudis sacri canones brevissime, duobus nempe, iisque brevibus capitulis absolvunt: jus civile vero eam duobus integris libris, et plurimis titulis pertractat. Quapropter legistæ magna commentariorum volumina de eadem scripsere. Nos ea, quæ scitu utilia magis vel necessaria videbantur, seligemus. Ponitur itaque.

§ I.

DE ORIGINE, NATURA, ET DIVISIONE FEUDI.

2. *Controversia doctorum de origine feudi*. — Quæritur I. Unde originem trahat, et derivetur feudum? Resp. I. Quamvis gravissima inter doctores sit controversia de origine feudi; cum aliqui cum Xasio, in l. II. §. *Curias*. ff. de *Orig. juris*. et Caciac., in *Commentar.* ad lib. *Feud*. in princ. velint, feuda ex antiquo Romanorum jure originem habere. Alii cum Luca de Penna, in l. *Quicumque*. c. de *Omni agro desert*. lib. XI. doceant, feuda tempore Justiniani cœpisse. Alii dicant feuda a Gallis ad Germanos, Italos, Hispanos, et alias Europæ provincias venisse, uti videre est apud Fachin. lib. VII. cap. I. ubi singulas opiniones examinat.

3. *Probabilis a Longobardis originem trahit*. — Nihilominus communior ac probabilior tenet, feuda originem habere, ac primitus concessa fuisse a Longobardis, qui Italiam occuparunt, diuque possederunt, natione cæteroquin Germani, vel Germanis vicini. Fachin., lib. VII. cap. I; Harprecht, in *Annotat. ad Jul. Clar.* in § *Feudum*. q. 1. n. 11; Heig., part. I. Engel, h. t. n. 1. et complures alii. Ratio est; tum quia in libris feudorum passim fit mentio Longobardorum, et legum Longobardicarum, veluti lib. I. tit. I. *Feudi cognitione*, item lib. II. tit. VIII. de *Investitura*, rursus lib. II. tit. LVIII. de *Notis feud*. et alibi; tum quia in iisdem libris plura reperiuntur vocabula Germanica, ut *morganatica*, *marchia*, *marchio*, prout bene observat Fachin, loc. cit.

4. *Ly feudum derivatur a fide seu fidelitate*. — Resp. II. Ipsum nomen feudum derivatur a fide, seu fidelitate. Rosenthal, cap. I. de *Feud*. concl. 7, lib. I. Engel, h. t. n. 2. et communis aliorum. lib. II. *Feud*. tit. III. *Per quos fiat investitura*, ibi: « Cum a fidelitate feudum dicatur, vel a fide, » quæ verba, cum sint clara, audiendus non est Fachin., loc. cit. dicens, errare eos, qui putant *Ly Feudum*, a fide, seu fidelitate derivari. Ratio autem est, quia natura feudi proprii est, obligare feudarium, ut specialem exhibeat fidelitatem erga dominum suum directum, cujus est vasallus; cit. lib. II. tit. III. *Per quos fiat investitura*, ut dicitur. « Nulla investitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat. »

5. *Feudi varia acceptio. Feudatarius, et dominus directus quinam*. — Quæritur II. Quid

sit feudum? Ante responsonem notandum feudum subinde sumi pro ipso contractu feudali, quo res in feudum datur: subinde pro jure, quod ex contractu feudali, feudario, seu vasallo nascitur: subinde vero ipsa re, quæ in feudum conceditur. Ille, qui rem in feudum concedit, dicitur dominus directus, item dominus Feudi, Germanis *Lehen-herr*: qui accipit, vocatur vasallus, item feudatarius *Lehen-Mann*, oder *Lehentrag*: res autem, quæ in Feudum conceditur, res feudalis, item simpliciter etiam feudum, Germanis *Lehen-Gut*, vel simpliciter *Lehen* appellatur. In præsentem agemus quidem de feudo in quamvis acceptatione considerato, principaliter tamen de feudo, prout sumitur pro ipsa re in feudum concessa, in quo sensu nunc feudum definiendo.

6. *Feudum definitur*. — Resp. I. Feudum proprie dictum est res immobilis, vel æquivalens, alicui quoad dominium utile liberaliter, et perpetuo concessa sub onere fidelitatis et obsequii personalis præstandi. Ita in re communis ac certa: atque desumitur ex § fin. lib. II. *Feud*. tit. XXIII. ubi ita describitur: « Est beneficium illud, quod ex benevolentia ita datur alicui, ut proprietates rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: usufructus vero illius rei, ita ad accipientem transeat, ut ad eum, hæredesque suos masculos, sive fœminas (si de his nominatim dictum sit) in perpetuum pertineat, ad hoc, ut ille, et sui hæredes fideliter domino serviant. » Ex quo textu, quamvis clare pateat bonitas definitionis nostræ, nihilominus pro majori ejusdem claritate explicantur singulæ particulæ:

7. *Debet esse res immobilis. Jura incorporalia immobilibus comparantur*. — Dicitur ergo primo, « Res immobilis, » v. g. *Castrum*, *prædium*, *ager*, *vineæ*, etc. res enim mobilis feudum esse nequit, arg. cit. lib. II. tit. XXIII. ibid: « *Rei immobilis*. » Additur autem « vel æquivalens: » cujusmodi sunt jura incorporalia, quæ immobilibus accensentur, qualia jura sunt piscandi, venandi, lignandi, decimandi etc. arg. I. et § fin. c. de *Præscript. longi temp.* juncta Clem. 1. de *Rebus eccles. non alien.* item census, et redditus annui, Clem. *Exivi*. § *Cumque annui*. de *V. S.* ibi: « *Cumque redditus annui inter immobilia censeantur a jure*: » hæc enim æque ac immobilia proprie talia, utpote quibus æquivalent, in Feudum dari possunt, ut habet communis doctorum.

8. *Per feudum transfertur solummodo dominium utile, liberaliter tamen et perpetuo: in quo differt ab emphyteusi*. — Dicitur « quoad dominium utile; » quia sicut emphyteuta, ita et feudatarius solum dominium utile, nullatenus autem proprietatem rei feudalis habet claris verbis textus citati, « ut proprietates rei immobilis penes dantem remaneat: usufructus vero ad accipientem transferatur. » Dicitur « liberaliter; » quia feudum est beneficium ex benevolentia datum; per quod differt ab emphyteusi, in qua domino directo ab emphyteuta præstari debet canon annuus; unde si etiam in feudo annua pensio constituatur, prout nonnunquam fieri solet, jam feudum proprium non est, sed improprium. Dicitur « perpetuo, » quia feuda proprie dicta non præcise ad certum tempus vel generationem, uti aliquæ saltem emphyteuses, sed perpetuo conceduntur, ita ut etiam ad feudatarii « hæredes in perpetuum pertineant, » prout loquitur textus. Quapropter si quod feudum ad certum tantaxat tempus reperitur concessum, feudum improprie censi debet.

9. *Feudatarius obligatur ad fidelitatem et obsequium personale*. — Dicitur tandem « sub onere fidelitatis, et obsequii præstandi; » quia principale onus et obligatio feudatarii est, ut domino directo, a quo tantum beneficium accepit, sit fidelis, et nunquam aliquid contra eum machinetur, sed potius consilio, et auxilio adjuvet præsertim euntem ad bellum personaliter sequatur, vel alium sui loco, « domino acceptabilem mittat, vel dimidium redditus feudi unius anni domino submitret pro belli expensis » lib. II. *Feud*. tit. LV. § 1. de *Prohibita feudi alienatione*. Unde si feudatarius ab his oneribus liber, aliis gravatur oneribus, vel obligationibus, feudum improprium est.

10. *Si habet feudum proprium*. — Dicitur autem notanter in conclusione: « Feudum proprie dictum, quia dantur hodie plurima feuda, » quibus definitio data quoad omnes particulas non convenit, quæ proin feuda improprie vocantur. De quibus statim infra.

11. *Feudum dividitur varie, primo in proprium ac improprium. Utriusque descriptio*. — Quæritur III. Quotuplex sit feudum, et quomodo dividatur? Resp. I. Feudum multiplex est varieque dividitur. Et quidem primo in feudum proprium et improprium. Proprium est, quod supra descripsimus. Improprium

est, cui aliqua ex requisitis conditionibus seu particulis definitionis deest; cujusmodi plura afferemus infra; quæ omnia generice conveniunt in descriptione sequenti. Feudum large sumptum est res immobilis alicui ad hoc concessa, ut domino sit fidelis eique præstet id, ad quod per investituram specialiter obligatur. Est clara ex terminis, ac patebit ex specificis Feudis impropriis infra allegandis.

12. *Feudum antiquum et novum, paternum et avitum quid?* — Secundo dividitur in feudum novum et antiquum. Novum est, quod vasallus possessor non a aliquo antecedente, vi successionis, sed ab ipso domino, vel præscriptione primum accepit. Antiquum est, quod prius jam ab alio ascendentium acquisitum, per successionem ad alios devolvitur. Julius Clarus, § *Feudum*. q. 8. n. 1; Zasius, in *Epitome*. p. 2. n. 6; Engel, h. t. n. 7; Pirhing, eod. n. 3. et communis aliorum. arg. lib. II. *Feud.* tit. III. prin. Et si quidem feudum antiquum ab aliquo ascendentium intra quartum gradum, v. g. a patre, avo, proavo, vel abavo primum obtentum est, vocari solet feudum paternum « ein Vatterliches Lehen, » arg. lib. I. *Feud.* tit. VIII. Si vero ab aliquo ascendentium ultra quartum gradum, v. g. a tritavo obtentum, dignoscitur feudum avitum, seu proprie antiquum dicitur, *ein Altvatterliches Lehen*. Verum quia in ipsis feudorum libris paternum et avitum promiscue, ac pro eodem sumuntur, uti videre est lib. II. *Feud.* tit. XI. § *His vero*. quoad effectum juris non differunt, ideo hodie non amplius attenditur divisio feudi antiqui in paternum et avitum, sed ad juris exemplum pro eodem utrumque sumitur; ut bene advertit Vult., *de Feud.* lib. I. cap. viii, Engel, h. t. n. 7; Jul. Clarus, loc. cit. et alii.

13. *Differentiæ inter feudum novum et antiquum.* — Cæterum multum refert, an feudum novum sit, vel antiquum: quia præter alias differentias, quas recenset Gail., lib. I. *Variar. observat.* 50. n. 2, principaliter etiam differt feudum novum ab antiquo, quod in novo soli descendentes, filii nempe, nepotes ac pronepotes succedant, quibus deficientibus feudum ad dominum revertitur, Gailus, loc. arg. lib. I. *Feud.* tit. VIII. § *Filia*. in fine. In antiquo autem etiam fratres, et alij collaterales admittantur; dummodo a primo acquirente descendant; Gailus, loc. cit. Engel, h. t. n. 8; textus est in lib. II. *Feud.* tit. XI. et tit. L.

14. Rursus differt, quod si pater, intra annum, quo feudi renovationem petere debisset, moriatur, filius in feudo novo succedens non habeat integrum annum, sed tantum illud anni tempus residuum, quod patri defuncto adhuc supererat; succedenti vero in feudo antiquo, si vasallus intra annum mortuus fuerit, concedatur novus integer annus. Gail., loc. cit. 8. et 9; Zas, et alii, arg. I. *Si Judex*. 32 ff. *de Judicis*. ac I. *Et ideo*. 15. ff. *V. O.* Ratio est, quia in feudo novo filius hæres refert, et repræsentat patris personam, I. *Æmilius*. 38. ff. *de Min.* Secus in feudo antiquo, utpote in quo successor non ex persona defuncti, sed jure proprior per primum acquirentem sibi competentem venit.

15. *Feudum ecclesiasticum, et sæculare, quid et unde cognoscatur?* — Tertio dividitur feudum in ecclesiasticum, et sæculare, seu laicale. Ecclesiasticum est, quod ab Ecclesiarum prælati de bonis ad Ecclesiam spectantibus dantur alicui, sive clerico, sive laico. Bocer, *de Qualitat. et different. feud.* cap. II. Engel, h. t. n. 9. Vult., lib. I. cap. viii. n. 19. Azorius, lib. X. cap. II. et communis aliorum. Sæculare, seu laicale est, quod a principibus, vel aliis dominis sæcularibus, aut etiam a clericis, de bonis tamen patrimonialibus et sæcularibus datur. Nam in dignoscendo feudo, an ecclesiasticum sit, an sæculare, non tam aspicitur persona feudum concedens, quam res ipsa in feudum concessa, ita, ut si res sit laicalis vel sæcularis, ipsum feudum quoque sæculare sit, etiamsi clerico, ecclesiæ, vel monasterio concedatur, arg. c. *Ex transmissa*. 6. *de Foro competent.* E contra si res sit ecclesiastica seu proprie ad Ecclesiam pertinens, feudum quoque ecclesiasticum erit, etiamsi laico sit concessa.

16. *Episcopi, et alii clerici habentes feudum sæculare, a domino directo in causa feudali judicantur.* — Hinc bene observat Gailus, lib. observ. 30. n. 4. Territoria illa, quæ multi, præsertim Germaniæ episcopi, et prælati, in feudum acceperunt, feuda esse sæcularia, intuitu quorum, episcopi hujusmodi sunt vere vasalli sæculares imperatorum, et coram eis in causa feudali comparere ac judicari debent; eo quod universaliter quæstiones feudales per dominum feudi terminentur, c. *Ex transmissa*. 6. et c. *Verum*. 7. *de Foro competent.*

17. *Feudum sæculare quod ecclesia habet,*

differt a feudo sæculari, quod laicus habet; et quomodo? — Verum quamvis, uti dictum, res laicalis Ecclesiæ concessa, sit feudum sæculare; nihilominus speciale privilegium habet, quo caret feudum sæculare, a laico acceptum: videlicet, quod propter delictum, aut infidelitatem prælati amittatur quidem, et ad dominum redeat, quandiu vivit talis prælatus delinquens; verumtamen mortuo tali delinquente, feudum denuo redeat ad Ecclesiam, textu expresso lib. II. *Feud.* tit. XL. Ratio est, quia « delictum personæ prælati non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare, » reg. 76. *de Reg. jur.* in 6.

18. *Feudum nobile et ignobile, quid?* — Quarto dividitur feudum in nobile et ignobile, seu plebeium. Nobile est, quod ex conferentis potestate ac voluntate nobilitat. Ignobile est, quod ex defectu potestatis, vel voluntatis in concedente, nullam nobilitatem confert accipienti feudum. Vultejus, *de Feudis*, cap. viii. n. 9. et seqq. arg. lib. II. *Feud.* tit. X. et LIII.

19. *Regale et non regale, quid? Regalia quod importent?* — Nobile feudum subdividitur in regale, et non regale. Regale est (Germani *ein Fahnhen Lehen* dictum, eo quod investitura mediante vexillo tradatur) quod a supremo principe cum jure regalium conceditur. Hujusmodi feuda sunt regnum, electoratus, ducatus, marchionatus, principatus, comitatus. Non regale est, quod personam accipientis quidem nobilitat, absque tamen jure regalium. Vultejus, *de Feudis*. cap. viii. n. 10; Engel, h. t. n. 10. arg. lib. I. tit. XIV. *Feud.*

20. *Feudum ligium et non ligium quid?* — Quinto dividitur feudum in ligium, et non ligium. Ligium (a *ligando* seu verbo *liga*, quod fœdas et societatem arctissimam significat) est, vi cujus vasallus jurat fidelitatem contra quemcumque, I. II. tit. XCIX. *de Feudo ligio*. Excipe Romanum Pontificem, utpote qui in quovis feudo ligio intelligitur exceptus, eo quod contra ipsum, nullum fidelitatis juramentum fieri queat, arg. c. *Venientes*. 19. *de Jure jurando* ibi: « Cum prædictum juramentum vos excusare non possit, in quo debet intelligi jus superioris exceptum. » Ob quam etiam rationem feuda ligia non nisi a supremis principibus superiorem non agnoscantibus dari possunt; quia a quovis feudo ligio superior dantis exceptus censetur, arg. cit. c. *Venientes*.

21. *Feuda ligia non potest quis a duobus do-*

minis accipere. — Porro non potest quis a duobus distinctis dominis feuda ligia accipere, arg. cit. lib. II. tit. XCIX. Glossa, in Clem. *Pastoralis*. §. *Homo ligius, de Re judicata*. Ratio est, quia impossibile est duobus promittere fidelitatem contra quemcumque; cum hoc ipso, quod uni jam promiserit fidelitatem contra quemvis nullo excepto, etiam contra illum promiserit, a quo postea feudum ligium accipere vult. Clarus, *Feudum*. q. 11; Engel, h. t. n. 11.

22. *Bene tamen feuda non ligia.* — Feudum non ligium est, intuitu cujus, vasallus domino ita fidelitatem jurat, et debet, ut tamen alicui alteri ex eadem vel simili causa fidelitatem debitam præstare valeat. Hinc bene quis potest duo, vel plura feuda non ligia a diversis dominis accipere; dummodo in nullo fidelitatem contra dominum aliquem feudi juret; uti habet communis, probatque praxis recepta.

23. *Feudum familiæ, seu ex pacto, et providentia Stammenlehen, quid?* — Sexto dividitur feudum in hæreditarium, et in feudum familiæ, seu ex pacto et providentia. Feudum familiæ, Stammen-Lehen est, in quo soli masculi a primo vasallo per legitimum matrimonium descendentes, jure agnationis et sanguinis succedunt; quia ordinarie in favorem et conservationem familiæ conceditur. Et hoc propriissime feudum dicitur, esseque semper præsumitur, quoties ex investitura pactisve specialibus aliud non habetur, Bocer., *de qualitat. et different. feud.* cap. v. n. 36. Vultejus, *de Feudis*. cap. viii. n. 32. arg. lib. II. *Feud.* tit. II. in fine.

24. *Feudum hæreditarium, quid? Clausula Concedo feudum pro te, et tuis hæredibus quibuscumque, indicat feudum hæreditarium.* — Feudum hæreditarium, *ein Erblehen*, item *ein eigenthumblich Lehen*, est, in quo per specialia pacta, et ex speciali providentia primi acquirentis, vel speciali beneficio concedentis receditur a jure communi, ita ut non soli agnati a primo acquirente succedentes, sed etiam omnes alii quicumque tandem hæredes, sive masculi sive fœminæ, sive ex testamento, sive ab intestato venientes succedant. Tale feudum esse censetur, si in investitura hæc vel similis clausula habetur: « Concedo Feudum pro te et tuis hæredibus quibuscumque. » Jul. Clarus, § *Feudum*. q. 9. n. 2; Pirhing, h. t. n. 3; Fachin. lib. VII. cap. vi. et communis aliorum. Ratio est, quia quamvis alias natura feudi sit, non nisi jure